

КИРИЧЕНКО Р.В., ОЛІЙНИК Д.В., ТИМЧЕНКО А.А.

Київський національний університет технологій та дизайну

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ

Мета. Обґрунтувати та розробити методику проведення виховного заняття з елементами майстер-класу зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки.

Методи. Аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, порівняння, бесіда, проведення опитування, узагальнення та систематизація отриманих результатів.

Головні результати. На основі дослідження історичного значення ляльки-мотанки для українського народу було розроблено та проведено виховне заняття з елементами майстер-класу з виготовлення ляльки-мотанки для учнів комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти «Київський професійний коледж технологій та дизайну одягу». Аналіз опитування показав, що формування в учнів уявлення про українську культуру, відродження та творення національних культурно-історичних традицій українського народу, ознайомлення здобувачів освіти з історією національних іграшок української культури, оволодіння основами мистецтва виготовлення народної ляльки, послідовного виконання операцій проектно-технологічної діяльності від задуму до його реалізації в готовому вигляді впливає на розвиток національної самосвідомості у сучасної молоді, підвищує інтерес до своєї етнографії та культурної спадщини. Визначено особливості використання лялькотерапії під час війни. Досліджуючи проблему формування в учнів основ національної самосвідомості, зроблено висновок, що це складне утворення психіки, яке дає можливість відчуття та усвідомити суть свого національного єства, свого місця серед інших націй та народів світу, відчуття і усвідомлення гордості за приналежність до своєї нації.

Наукова новизна. Визначено можливості мистецтва виготовлення ляльки-мотанки як арт-терапії під час війни.

Практична значимість. Результати роботи можуть бути використані викладачами закладів професійної (професійно-технічної) освіти для формування ціннісних орієнтирів та утвердження національно-патріотичної свідомості молоді.

Ключові слова: лялька-мотанка, арт-терапія, лялькотерапія, фольклорна арт-терапія, національна самосвідомість, формування ціннісних орієнтирів, національно-патріотичне виховання молоді.

DEVELOPMENT OF NATIONAL SELF-AWARENESS OF EDUCATION ACQUISITIONS MEANS OF THE TECHNOLOGY OF MANUFACTURING A DOLL-MOTANKA

KYRYCHENKO R., OLIINYK D., TYMCHENKO A.

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

The purpose. To justify and develop a method of conducting an educational class with elements of a master class with students of education on the technology of making a doll-motanka.

Methodology. Analysis of psychological and pedagogical literature, synthesis, comparison, interview, survey, generalization and systematization of the obtained results.

Results. On the basis of the research of the historical significance of the motanka doll for the Ukrainian people, an educational class was developed and conducted with elements of a master class on making a motanka doll for students of the communal institution of professional (vocational and technical) education "Kyiv Professional College of Technology and Fashion Design". The analysis of the survey showed that the formation of students' ideas about Ukrainian culture, the revival and creation of the national cultural and historical traditions of the Ukrainian people, familiarizing students with the history of national toys of Ukrainian culture, mastering the basics of the art of making a folk doll, the consistent implementation of operations of project and technological activity from the idea before its implementation in a finished form, influences the development of national self-awareness among modern youth, increases interest in their ethnography and cultural heritage. The peculiarities of the use of doll therapy during the war have been determined. Investigating the problem of forming the foundations of national self-awareness in students, it was concluded that this is a complex formation of the psyche, which gives the opportunity to feel and realize the essence of one's national identity, one's place among other nations and peoples of the world, the feeling and awareness of pride for belonging to one's nation.

Scientific novelty. The possibilities of the art of making dolls as art therapy during the war have been determined.

Practical value. The results of the work can be used by teachers of professional (vocational and technical) education institutions for the formation of value orientations and the establishment of the national and patriotic consciousness of young people.

Key words: doll-motanka, art therapy, puppet therapy, folklore art therapy, national self-awareness, formation of value orientations, national-patriotic education of youth.

Вступ. Проблематика національної самосвідомості особистості є предметом наукового інтересу багатьох дослідників і розглядається ученими різних галузей науки: філософами, соціологами, політологами, істориками, етнографами, філологами, психологами, педагогами та ін. Особливо важливим вивчення цього явища постає в контексті змін у самосвідомості української нації, які відбуваються на фоні теперішнього військового стану, що триває в Україні з 24 лютого 2022 року. Як ніколи актуальною стає потреба розвитку національної самосвідомості молоді.

Мета дослідження: обґрунтувати та розробити методику проведення виховного заняття з елементами майстер-класу зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки. Завдання дослідження: 1) проаналізувати історичні особливості української ляльки-мотанки; 2) здійснити теоретичний аналіз сучасних освітніх підходів до розвитку національної самосвідомості молоді; 3) охарактеризувати особливості проведення виховних заходів засобами технологій декоративно-прикладного мистецтва; 4) розробити методику проведення виховного заняття зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки та дослідити

його вплив на розвиток їх національної самосвідомості.

Постановка завдання. Формування національної самосвідомості є невід'ємним елементом формування свідомого громадянина. Цей процес тривалий та кропіткий, але дуже необхідний для розвитку будь-якої держави. Національна самосвідомість формується всіма засобами рідної мови, історії, культури, мистецтва, народними традиціями і звичаями тощо. Саме тому було поставлене завдання розробити та провести виховне заняття з елементами майстер-класу зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки та дослідити його вплив на розвиток національної самосвідомості сучасної молоді.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури – задля з'ясування стану розробленості проблеми та визначення напрямів дослідження; синтез – для поєднання різних підходів дослідження проблеми розвитку національної самосвідомості з метою визначення найбільш оптимального; спостереження, бесіди – для визначення стану проблеми у практиці закладів професійної (професійно-технічної освіти); узагальнення та систематизація

отриманих результатів – для підведення загальних підсумків результативності дослідження. Емпіричне дослідження проводилось за допомогою анкетування. Вибірку емпіричного дослідження становили здобувачі освіти 3-го курсу (10 осіб віком 17-18 років) Київського професійного коледжу технологій та дизайну одягу (КПКТДО), що здобувають фах кравців-закрійників.

Результати дослідження й обговорення. Аналіз останніх публікацій з питань дослідження національної самосвідомості свідчить про те, що вивченню цього явища було приділено значну увагу у наукових працях М. Боришевського, Д. Тхоржевського, Г. Ставницького, О. Бичко, В. Бородінова, Ю. Пашенко, М. Козловець, Т. Потапчука, З. Карпенка, О. Оксенюк, Л. Співак, В. Соколової, Д. Піонтковської та ін. У дослідженнях вчених простежено історію зародження й розвитку самоусвідомлення української нації, охарактеризовано ціннісний аспект національної самосвідомості та форми її вияву, зосереджено увагу на факторах її формування, розглянуто національну свідомість у контекстах етнічної самосвідомості та національної ідентичності.

За словами В. Соколової «національна самосвідомість передбачає усвідомлення та оцінку людиною чи цілою нацією себе як носія національних цінностей, які сформувалися в системі конкретної спільноти в ході історії». Важливою складовою означуваного явища, на думку дослідниці, є оцінка власної самореалізації та виконання ролі суб'єкта соціальної діяльності, який має на меті самоствердження, здобуття власного місця серед інших націй і залучення до процесу цивілізаційного розвитку всього людства загалом [11]. Дослідник М. Боришевський національну самосвідомість розуміє як «усвідомлення особистістю себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінка себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися у процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності» [1]. Такий підхід передбачає нерозривність національної свідомості та національної самосвідомості. На думку В. Соколової, «національна свідомість – це складна система явищ націогенезу в духовній сфері, яка відображає центральні положення, характерологічні розбіжності буття та розвитку кожної нації» [11]. Основою для становлення національної самосвідомості дослідниця вбачає у взаємній пов'язаності цінностей та ідеалів

конкретної нації, настанов, менталітету та етнонаціональних стереотипів. Ці ж фактори є визначальними у формуванні національного характеру та етнічної ідентичності. Найсуттєвішими чинниками формування етнонаціональної самосвідомості є сутність і рівень самосвідомості, система звичаїв і традицій певної нації, її мова та культура. Дуже важливим В. Соколова вважає вплив української народної творчості та мови на духовну сферу української нації і підсумовує, що в особистості, яка має справу з більшими обсягами української літератури, фольклору, мови та історії, національна самосвідомість розвинена значно краще. Це проявляється також у відповідальнішому та свідомішому ставленні до себе з точки зору належності до українського народу. Дослідниця пояснює це базою, закладеною ще з дитинства батьками, а згодом – школою шляхом залучення до взаємодії з українською культурою [11].

На нашу думку, одну з головних позицій серед чинників становлення національної самосвідомості посідає народна творчість, оскільки вона є фактором формування національної мови, етики, ідеалів, традиційних норм поведінки, особливостей національного характеру та світосприйняття. Саме тому збільшення обсягів і ґрунтовності вивчення історичного минулого свого рідного краю, українських трудових традицій, народних ремесел і промислів, декоративно-ужиткового мистецтва України позитивно впливатимуть на підвищення рівня національної самосвідомості у здобувачів освіти.

В українському декоративно-прикладному мистецтві лялька-мотанка найпоказовіше зберегла характерні місцеві ознаки. Вона відзначається багатством тематики, розмаїттям матеріального втілення, своєрідністю пластичного, орнаментального та колірного рішень. Абстрагований, умовний характер народної ляльки стимулює асоціативну інтерпретацію, перетворює її в об'єкт, сповнений різним змістом, її зовнішня простота має високу ступінь складності, яка репрезентує її як культурний знак з глибокою сутністю [3]. Шляхи розвитку української іграшки, її призначення в національних звичаях, народному мистецтві досліджувало багато вчених. Вагомий внесок у вивчення народної ляльки зробив видатний етнограф, перший збирач і дослідник української народної іграшки М. Грушевський. Відоме також одне із сучасних фундаментальних досліджень української народної ляльки у працях етнографа О. Найдена. Л. Герус та М. Станкевич розглядають українську

народну іграшку як явище культури та вид декоративно-прикладного мистецтва [5].

А. Шушкевич зазначає, що «народні ляльки упродовж століть змінювалися, але в них зберігалися основні традиційні принципи декоративного силуетного зображення, простота і лаконізм, декоративність, святковість. Цінність такої ляльки полягає у залученні підростаючого покоління до відродження і збереження національних традицій, національної самобутності. Сьогодні ми спостерігаємо, що багато речей, які вже частково забулися, речей з минулого повертається до нас, але для сучасних людей вони набули трошки іншого значення. Якщо раніше вони мали обрядовий зміст і були глибоко символічними, то сьогодні переважно втратили цю складову і перетворилися на мистецтво» [12, с. 5]. Саме у позанавчальній роботі викладач може розвивати в учня національну самосвідомість за допомогою декоративно-прикладного мистецтва засобами технологій виготовлення ляльки-мотанки.

У стародавні часи створення ляльок мало сакральний зміст, було відображенням панівного в ті часи магічного мислення людини. Саме там, у час матріархату і розвинутого культу Великої Матері, що є трансформацією культу Великої Богині, богині родючості, берегині домашнього вогнища та захисниці, маємо шукати витoki семантики народної обрядової ляльки. Цей культ – Берегині має корені у періоді палеоліту і був поширений серед осілих племен, що займалися окультуренням та вирощуванням рослин. Саме тому, у ляльці як магічному предметі втілені космогонічні міфи: вона є, з одного боку, простим побутовим земним предметом, але з іншого – несе символіку небесну, апелює до вищих сил [9]. Зображені символи характеризують передусім прадавні уявлення про космос як упорядкований світовий устрій – їхні поетично-оптимістичні ставлення до природи й життєдіяльності [8]. На думку О. Найдена, «...лялька ставала відображенням життя і побуту людей, що тісно перепліталися з природою та її містичними силами – сонцем, землею, місяцем, небом, вогнем тощо. Не можна залишити поза увагою і важливість родових відносин для життя родини, що перетворилися з часом на культ предків. Стародавні люди вважали, що лялька є посередником між живими й тими, кого на цьому світі вже чи ще немає. В той же час не можна розглядати ляльку ані як лише іграшку, ані як лише ритуальний предмет. Вона і те, і інше водночас. Ляльки є засобом

естетичного, фізичного, розумового розвитку дітей, вони мотивують людину на пізнання – вивчення довкілля, народної обрядовості, звичаїв, занять та побуту дорослих, і, водночас, є носіями культурних смислів та духовних цінностей» [10, с. 114]. Граючись з лялькою, дитина вчилася та вбирала в себе притаманні їй епосі уявлення [6]. Отже, в найбільш узагальненому виді функції ляльки: розважальна, естетична, освітня, корекційна, психотерапевтична, – як зараз, так і в стародавні часи. Велике значення мають захисні магічні властивості, якими наділяли ляльку наші предки: ляльки привертають вдачу, охороняють від злих сил, виконують бажання.

Зупинимось на прикладах народних магічних ляльок, які дійшли до нашого часу. Кожен різновид сучасної ляльки-іграшки завдячує своїм походження обрядовим атрибутам, магічним предметам. З давніх-давен за допомогою ляльок люди прагнули захиститися від чорних сил, шукали у них допомоги, просили про виконання заповітних бажань. Серед властивостей магічної ляльки: 1) допомога в господарських справах (лялька-«Десятиручка», в якій кожна пара рук відповідає за виконання певних обов'язків); 2) привертання добробуту та багатства («Круп'яничка», що заповнювалася зерном, прикрашалася польовими квітами і травами); 3) охорона подружнього життя, привертання щастя та любові (подвійні ляльки, руки яких були зв'язані трав'яною ниткою; лялька-«Материнське благословення»); 4) охорона новонародженого від злих духів та поганого ока (лялька-«Колиханочка», лялька-«Ненька» чи лялька-«Годувальниця», лялька-«Безсоння», найчастіше це були ляльки-мотанки); 5) охорона дитини (лялька давалася дитині для гри, у випадку псування спалювалася, найчастіше весною, щоб позбавитися усього поганого, наприклад, лялька «Зайчик-на-пальчик», яка ставала другом та співрозмовником для дитини); 6) привертання Сили (ляльки Сили робилися задля досягнення визначених цілей, для них робилися жертвоприношення, дарувалися подарунки, як наприклад, «Бажанниця», яка виконувала бажання, «Подружка-плакушка», що давала поради щодо любовних стосунків; лялька-«кувадка», що допомагала в пологах; ляльки-мотанки на вирішення певних завдань – викликати або припинити дощ, змінити погоду, залагодити сварку в родині, забезпечити добру подружню пару дівчині чи хлопцеві тощо) [2].

В «Енциклопедичному словнику з арт-терапії» лялька-мотанка визначена

найпоширенішим різновидом магічних ляльок у світі. Її відносять «...до символів колективного несвідомого, що збереглися в традиціях народного мистецтва та фольклору (тут ми використовуємо слово «фольклор» в значенні «сукупність звичаїв, обрядів, пісень та інших явищ побуту народів, що складають духовну культуру людства», розглядаємо його як метафору життя народу, яка найбільш повно відображає зв'язки, стосунки, закономірності цього життя, і має за визначальну рису імпровізації, створення без попередньої підготовки продуктів фольклору за умови збереження традиційності, певних усталених форм творчості)» [7, с. 268-269]. Лялька-мотанка є тканинною лялькою, що найчастіше використовувалася як оберіг, і зазвичай у її виготовленні не застосовують інструментів, що колють та ріжуть. Лялька-мотанка – символ добра та благополуччя, символ надії на краще та сильний сакральний предмет. Лялька-мотанка являє собою давній родинний оберіг українського народу, вона уособлює собою єднання сімейних зв'язків поколінь. Перші вузликові ляльки, так інколи ще називають мотанки, з'явилися приблизно 5 тисяч років тому. Назва таких ляльок пов'язана з поняттям «мотати», а загальний вигляд такої ляльки представляє собою фігурку людини, як правило жіночу або дитячу, виготовлену зі шматків тканини. Частини тіла такої ляльки з'єднувалися вузликами. Обов'язково їх виготовляли без обличчя, для того, щоб не зурочити дитину. Замість обличчя лялька-мотанка має хрест – символ сонця. З історичних джерел відомо, що перші прототипи мотанок на території України з'явилися на стоянці в Чернігівській області. Для українського народу впродовж багатьох століть лялька-мотанка залишається сакральним оберегом, її магічне значення до цих пір допомагає її володарам жити у благополуччі усе життя.

Перейдемо до розгляду лялькотерапії як методу допомоги особистості. Лялькотерапія – різновид арт-терапії у вузькому значенні, коли засобом зцілення є образотворче мистецтво, передбачає створення та використання ляльок у психотерапії з метою психічного зцілення, розвитку та гармонізації [7]. Лялькотерапія має витoki в психодрамі Я. Морено, який створив в умовах клініки лікувальний театр. У лялькотерапії застосовуються готові ляльки і створені в процесі творчої діяльності. Деякі автори розглядають лялькотерапію як різновид ігротерапії: Х.Дж. Джинотт, Л. Войцехович, С.В. Гріднєва, І. Тащева [2] У цьому випадку мова найчастіше йде про роботу з готовими ляльками. Г. Лендрет розрізняє три групи

ляльок для терапевтичних занять: іграшки із реального життя (лялькова родина, ляльки-маріонетки, ляльковий будиночок, автомобілі тощо); структуровані іграшки, які дозволяють відреагувати агресію (зброя, солдатики, агресивні ляльки, дикі тварини) та матеріали для виготовлення ляльок, які використовуються з цією ж метою (глина, пластилін); іграшки для творчого самовираження та послаблення емоцій. Ще одна класифікація ляльок за принципом «мобільності» ляльки належить філософу і культурологу Ю.М. Лотману: ляльки для гри (дитячі, театральні, обрядові тощо), ляльки для вправ та прикрашення, а також ляльки-маріонетки [2].

О. Вознесенська зазначає, що «методичними засадами лялькотерапії є такі механізми розвитку особистості як проєкція, ідентифікація та відокремлення. Ляльки як й будь-який творчий продукт в арт-терапії є проміжним об'єктом взаємодії, посередником між терапевтом та клієнтом. Лялька, виготовлена своїми руками, стає «рідною», процеси ідентифікації та проєктування проходять глибоко, яскраво, повно. Будь-яке виготовлення ляльки – своєрідна медитативна практика: повна зосередженість на процесі, глибока заглибленість в роботу. Маніпуляції з ляльками і водночас ідентифікація з ними дають можливість відчувати себе захищеними при вирішенні своїх проблем і освоєнні нових способів поведінки і комунікації. Спробувавши новий стиль міжособистісних стосунків, маніпулюючи лялькою, і переконавшись в його ефективності, клієнту простіше перенести цей стиль у реальне життя. Лялькотерапевтична робота є полімодальною і сприяє включенню усіх сенсорних систем: візуальної, аудіальної, кінестетичної. Вправи та методики з ляльками також сприяють розвитку у дітей дрібної моторики руки, творчої уяви і мови. Отже, завданнями лялькотерапії є комунікація, релаксація, виховання, розвиток, навчання» [2, с. 19-20].

На базі Київського професійного коледжу технологій та дизайну одягу у 2023 році з метою дослідження впливу виховного заняття з учнями на розвиток їх національної самосвідомості нами було розроблено та проведено виховне заняття з елементами майстер-класу зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки, у якому взяли участь 10 учнів групи К-31, 3 курсу (рис.1). Розглянемо розроблений план-конспект виховного заходу та інструкційну картку з виготовлення ляльки-мотанки «На щастя» (табл.1).

Рис. 1. Виховне заняття з елементами майстер-класу з технології виготовлення ляльки-мотанки

ПЛАН-КОНСПЕКТ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Тема: Лялька-мотанка – сакральний оберіг українського народу.

Мета: поглибити знання з історії та етнографії української народної культурної спадщини – ляльки-мотанки; сприяти формуванню національної самосвідомості здобувачів освіти; розвивати творчі здібності, естетичні уявлення та художній смак.

Форма проведення: майстер-клас з виготовлення ляльки-мотанки «На щастя».

Матеріально-технічне та дидактичне забезпечення: ноутбук, проектор, презентація, мобільні телефони здобувачів освіти, анкетування, інструкційна картка з виготовлення ляльки-мотанки, тканина, нитки, ножиці, синтепон.

Хід заняття

Підготовчий етап.

1. Підготовка приміщення для проведення виховного заняття та організація здобувачів освіти.

Основна частина.

1. Вступне слово майстра виробничого навчання.

Шановні здобувачі освіти, всі ви в дитинстві гралися різними іграшками, в тому числі і ляльками. А чи знаєте ви, що лялька – сама

найстарша серед іграшок. Вона відома з глибокої давнини. Найбільш ранні ляльки, які дійшли до нас, були знайдені в Єгипті і їм більше 5000 років. Вони зроблені з дерева і прикрашені намистом. Уявляєте, лялька існує з часів побудови єгипетських пірамід до наших днів. І таке враження, що час на неї не впливає. Як і раніше, так і сьогодні діти бавляться ляльками як в Україні так і в інших країнах світу. Пропоную ознайомитись з технологією виготовлення української ляльки-мотанки. Ці ляльки застосовуються як символічні обереги, так і для прикрашення оселі. А також обереги виготовляли для воїнів, які захищали їх та зберігали їхнє життя. Ці відважні воїни носили обереги біля свого серця.

2. Бесіда зі здобувачами освіти:

-Що означає слово «оберіг»?

-Яке призначення мають обереги за традиціями українського народу?

-Що Ви знаєте про ляльку-мотанку?

- Чи є у Вашій родині стародавні ляльки-мотанки, що передаються з покоління у покоління?

2. Проведення теоретичної частини виховної години:

- Оголошення теми та мети;

- Демонстрування презентації: про історію ляльки-мотанки, види ляльок-мотанок, їх значення для української нації, технологічна послідовність виготовлення ляльки-мотанки та її особливості.

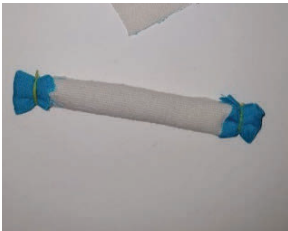

2. Проведення майстер-класу з виготовлення ляльки-мотанки «На щастя».

Заключна частина.

1. Підведення підсумків по результатам виконаної роботи.

2. Проведення анкетування для аналізу виховного заняття.

Таблиця 1 Інструкційна картка з виготовленню ляльки-мотанки «На щастя»

<p>1</p>	<p>Підготовка необхідних матеріалів для роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бязь або ситець 2 кольорів • (для взуття та спідниці); • Голка; • Нитки № 40 (для шиття); • Нитки № 10 (для мотання); • Нитки в'язальні щільні (для створення коси); • Шматок синтепону. 	
<p>2</p>	<p>Розкрій деталей:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ніжки та тулуб: викроїти 2 квадрата розміром 10 см*10 см. • Взуття: викроїти 2 клаптика розміром 3,5 см* 3,5 см. • Спідниця: викроїти прямокутник 20 см* 5 см. 	
<p>3</p>	<p>Заготовка спідниці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прокласти 2 ряди стібків на відстані 0,5 см по довгій стороні прямокутника. • Залишити нитку з двох боків для утворення призборювання. • Утворити рівномірну зборку по спідниці. 	
<p>4</p>	<p>Заготовка ніжок:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Один квадрат змотати тонким валиком. • Закріпити на кінцях ниткою № 10. 	
<p>5</p>	<p>Заготовка голови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • З синтепону сформувати кульку. • Вкласти сформовану кульку у центр квадрата. • Перегнути квадрат, де сформована голова по діагоналі. • Обмотати нитками № 10 під кулькою, створюючи шию. 	
<p>6</p>	<p>З'єднання тулуба з ногами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прикріпити ноги та сформувати руки за допомогою ниток. • Сформувати долоні. Закріпити їх нитками № 10. 	

Продовження Таблиці 1

7	<p>З'єднання спідниці з лялькою</p> <ul style="list-style-type: none"> • Скласти ляльку-мотанку і спідницю лицьовими сторонами всередину. • Розподілити рівномірно утворення зборки. • Прив'язати спідниця до тулуба. • Відвернути на лицьовий бік. 	
8	<p>Створення та з'єднання коси з головою ляльки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нарізати 10 шматків щільних ниток довжиною 25 см. • Скласти їх разом та прив'язати до ляльки. • Заплести косу. 	
9	<p>ЛЯЛЬКА ГОТОВА</p>	

На наступному етапі роботи нами було проведено анкетування щодо впливу виховного заняття на розвиток національної самосвідомості учнів, у якому брали участь 10 здобувачів освіти групи К-31, 3 курсу Київського професійного коледжу технологій та дизайну одягу. За результатами опитування, більша частина респондентів покращили свої знання про ляльку-мотанку, як сакральний оберіг українського народу. Порівнюючи відповіді на початку виховного заняття та після його проведення стає помітним, що відповіді стали більш повними та змістовними. Під час відповіді на запитання: «Що таке «лялька-мотанка»? виявили, що більшість опитуваних 90% (9 осіб) надають повні відповіді (зроблена з тканини вузликова лялька; назва походить від укр. мотати; вважається, що у давнину мотанки виконували функцію сакральних оберегів і т.ін.); на питання «Коли з'явилася перша лялька-мотанка?» більшість 70% (7 осіб) відповіли – більше 5 000 років тому; «Які ви знаєте ляльки-мотанки?» 100% (10 осіб) назвали такі: лялька на щастя, дзвіночок, круп'яничка, багаторучниця, лялька-берегиня і т.ін. На запитання «Чи є у Вашій родині стародавні ляльки-мотанки, що передаються з покоління у покоління?» 100% (10 осіб) респондентів відповіли, що

немає, але відмітили, що дуже хотіли, щоб така лялька була в їх родині. 70% (7 осіб) опитаних відповіли «так» на питання «Чи вважаєте Ви ляльку-мотанку оберегом?», 30 % (3 особи) – так не вважають. 100% (10 осіб) опитаних зазначили, що під час виготовлення ляльки відчували позитивні емоції. (рис.2). 70% (7 осіб) учнів з легкістю справились із виготовленням ляльки-мотанки, 30% (3 особи) – зазнали труднощів із технологією виготовлення ляльки, але педагог вчасно надавала допомогу.

На запитання «Які були перші відчуття, коли побачили готову ляльку?», більшість респондентів (90% , 9 осіб) зазначили наявність приємних відчуттів. Під час відповіді на питання «Подивіться уважно на свою ляльку: яке послання, настанова, побажання йдуть від неї?» респонденти зазначили, що лялька передає позитивні емоції та думки, побажання спокою та благополуччя, настанови залишатися собою. На запитання «Чи стало для Вас виготовлення ляльки-мотанки способом терапії?», 100% опитаних (10 осіб) дали ствердзувальну відповідь і вказали на свій стан спокою, можливість переключити свої думки на творчість і почуття прекрасного (рис.3). Відповідаючи на запитання щодо сенсу,

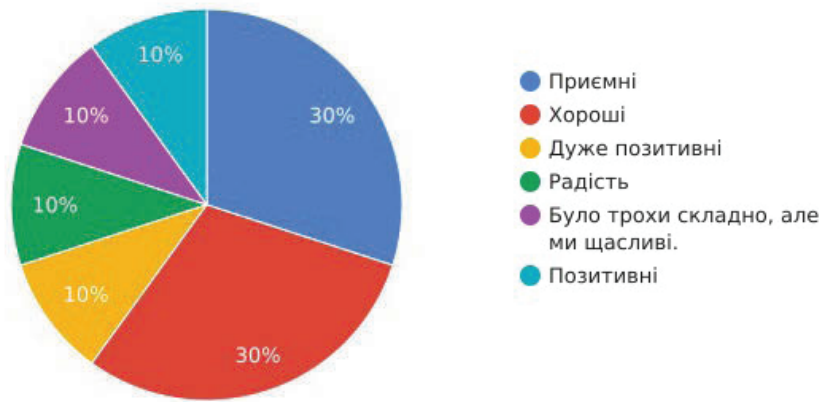

Рис. 2. Результати відповідей на запитання «Які емоції у Вас були під час виготовлення ляльки?»

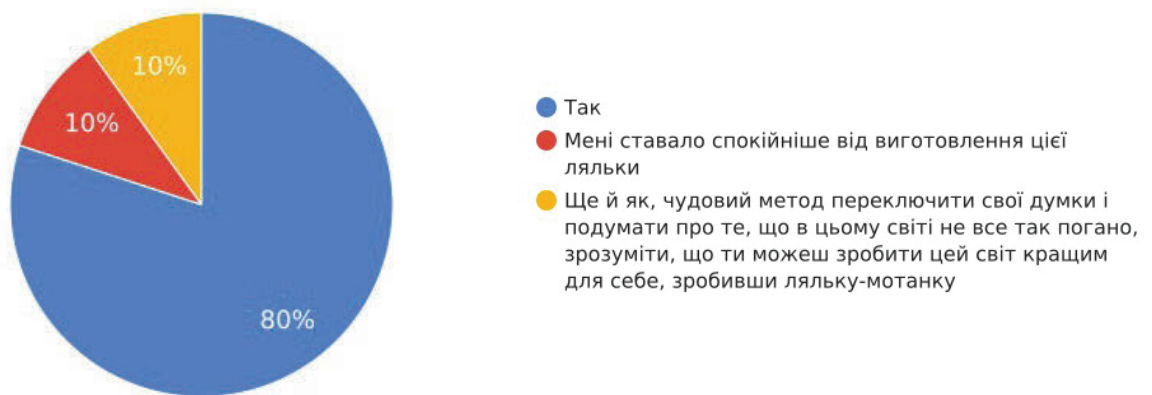

Рис.3. Результати відповідей на запитання «Чи стало для Вас виготовлення ляльки-мотанки способом терапії?»

Рис.4. Результати відповідей на запитання «Якщо б Ви дарували ляльку-мотанку рідним, то який сенс ви вкладали б у подарунок?»

який би вкладали під час дарування ляльки-мотанки рідним, здобувачі освіти відмітили духовні та матеріальні цінності (рис.4).

Висновки. Таким чином, досліджуючи проблему формування в учнів основ національної самосвідомості, ми дійшли висновку, що це складне утворення психіки, яке дає можливість відчуття та усвідомити суть свого національного єства, свого місця

серед інших націй та народів світу, відчуття і усвідомлення гордості за приналежність до своєї нації. Національна самосвідомість формується всіма засобами рідної мови, історії, культури, мистецтва, народними традиціями і звичаями тощо. Аналіз опитування показав, що проведене виховне заняття з елементами майстер-класу зі здобувачами освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки сприяє

відродженню національних культурно-історичних традицій українського народу, формуванню в учнів уявлень про українську культуру, ознайомлює здобувачів освіти з історією національних іграшок, допомагає оволодіти основами мистецтва виготовлення народної ляльки, послідовного виконання операцій проектно-технологічної діяльності від задуму до його реалізації в готовому вигляді, впливає на розвиток національної самосвідомості у сучасної молоді, підвищує

Список літературних джерел

1. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 138–144.
2. Вознесенська О.Л. Лялькотерапія: особливості та ризики використання ляльки в терапії. Простір арт-терапії: зб. наук. праць УМО, К.: Золоті ворота, 2018. Вип. 1 (23). С. 12–25.
3. Воропай Олекса. Звичай нашого народу. Етнографічний нарис. К. Вид-во: ЦУЛ, 2022. 310 с.
4. Гаврилюк В.Ю., Слободянюк Т.А., Розумнюк А.А. Художньо-естетичне виховання творчої особистості засобами позашкільної освіти: методичний посібник. Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 144 с.
5. Герус Л. Українська народна іграшка. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. 261 с.
6. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Київ: Либідь, 2006. 256 с.
7. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська та ін. К.: Золоті ворота, 2017. 312 с.
8. Лашчук Ю. Величне, осяяне тисячоліттями. Народне мистецтво, 2000. №1–2. С. 36–37.
9. Найден О.С. Українська народна лялька. К.: Видавничий дім «Стилос», 2020. 240 с.
10. Найден О.С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. К.: Артек, 1999. 252 с.
11. Соколова В. Ф. Психологічні особливості розвитку національної самосвідомості студентської молоді засобами української літератури: дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 196 с.
12. Шушкевич А.Ф. Народна лялька. Технологія виготовлення: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2014. 200 с. +8 с.: вкл.: іл.

інтерес до своєї етнографії та культурної спадщини. Також треба зазначити, що процес виготовлення ляльки-мотанки як арт-терапевтичний метод став своєрідною медитативною практикою для здобувачів освіти, сприяв покращенню психоемоційного стану, зняттю нервово-психічної напруги, створенню позитивної, комфортної та творчої атмосфери для спільної роботи, що об'єднало учнів на занятті, виокремило їх на певний час із обставин війни і повітряних тривог.

References

1. Boryshevskiy M. Y. Natsionalna samosvidomist ta identyfikatsiia hromadian yak chynnyk demokratychnykh peretvoren v ukrainskomu suspilstvi. Sotsialno-psykholohichni vymir demokratychnykh peretvoren v Ukraini. Kyiv: Ukrainyskyi tsentr politychnoho menedzhmentu, 2003. S. 138–144.
2. Voznesenska O.L. Lialkoterapiia: osoblyvosti ta ryzyky vykorystannia lialky v terapii Prostir art-terapii: zb. nauk. prats UMO, K.: Zoloti vorota, 2018. Vyp. 1 (23). S. 12–25.
3. Voropai Oleksa. Zvychai nashoho narodu. Etnohrafichnyi narys. K. Vyd-vo: TsUL, 2022. 310 s.
4. Havryliuk V.Yu., Slobodianiuk T.A., Rozumniuk A.A. Khudozhno-estetychne vykhovannia tvorchoi osobystosti zasobamy pozashkilnoi osvity: metodychnyi posibnyk. Bila Tserkva: KVNZ KOR «Akademiia neperervnoi osvity», 2016. 144 s.
5. Herus L. Ukrainska narodna ihrashka. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 2004. 261 s.
6. Hrushevskiy M. Dytyna u zvychaiakh i viruvanniakh ukrainskoho narodu. Kyiv: Lybid, 2006. 256 s.
7. Entsyklopedychnyi slovnyk z art-terapii / O.L. Voznesenska ta in. K.: Zoloti vorota, 2017. 312 s.
8. Lashchuk Yu. Velychne, osiaiane tysiacholittiamy. Narodne mystetstvo, 2000. №1-2. S. 36–37.
9. Naiden O.S. Ukrainska narodna lialka. K.: Vydavnychiy dim «Stylos», 2020. 240 s.
10. Naiden O.S. Ukrainska narodna ihrashka: Istoriiia. Semantyka. Obrazna svoieridnist. Funktsionalni osoblyvosti. K.: Artek, 1999. 252 s.
11. Sokolova V. F. Psykholohichni osoblyvosti rozvytku natsionalnoi samosvidomosti studentskoi molodi zasobamy ukrainskoi literatury: dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. Kyiv, 2005. 196 s.
12. Shushkevych A.F. Narodna lialka. Tekhnolohiia vyhotovlennia: navchalno-metodychnyi posibnyk. Ternopil: Navchalna knyha. Bohdan, 2014. 200 s. +8 s.: vkl.: il.